

ชุมเห็ดเทศ

1. ชื่อสมุนไพร ชุมเห็ดเทศ (CHUMHETTHET)
2. ชื่อวิทยาศาสตร์ *Senna alata* (L.) Roxb. ชื่อวงศ์ Leguminosae (Fabaceae)
3. ชื่ออื่น ขี้คาก ลับมีนหลวง หมากกะลิงเทศ (ภาคเหนือ), ชุมเห็ดใหญ่ ตะสีพอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน), Candlestick senna, Candle bush, Ringworm bush
4. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์
ไม้พุ่มสูง 1-5 เมตร
ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ปลายคู่เรียงเวียน กว้าง 0.6-1.5 เซนติเมตร ก้านใบยาว 2-3 เซนติเมตร
ดอก ช่อดอก แบบช่อกระจุกซี่เหลือง ออกที่ปลายกิ่งหรือตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีเหลืองแกมสีส้ม
รูปขอบขนานแกมรูปไข่ เกสรเพศผู้มี 9-10 อัน รังไข่เหนือวงกลีบ ก้านชูรังไข่สั้น ก้านยอดเกสรเพศเมียเรียวยาวปลายแหลม
ผล เป็นฝักแบบแห้งแตก รูปสี่เหลี่ยม มีครีบตามความยาวฝัก เมื่อแก่จะมีสีน้ำตาลดำ ภายในมีเมล็ดมาก
เมล็ด เป็นเหลี่ยม เปลือกแข็งสีเทาเข้มอมสีน้ำตาลหรือสีน้ำตาลอมสีดำ
5. ส่วนที่ใช้ทำยา ใบชุมเห็ดเทศ
6. สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา แก้อาการท้องผูกใช้ภายนอกแก้กลากเกลื้อน
7. รายงานการวิจัย ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยพรีคลินิกพบว่า ใบชุมเห็ดเทศมีฤทธิ์เป็นยาระบาย ด้านเชื้อรา โดยเฉพาะเชื้อที่ทำให้เกิดกลากเกลื้อน ด้านเชื้อแบคทีเรีย และต้านหิด

8. สารสำคัญ

ใบชุมเห็ดเทศมีสารกลุ่มแอนทราควิโนน (anthraquinones) ในรูปอะไกลโคไซด์ (free aglycones) เช่น เรออิน (rhein) อีโมดิน (emodin) อะโลอีโมดิน (aloe-emodin) คริโซฟานอล (chrysophanol) และไอโซคริโซฟานอล (isochrysophanol) และในรูปไกลโคไซด์ของเรออินอะโลอีโมดิน และฟิสิกชัน (physcione) เซนโนไซด์เอ (sennoside A) เซนโนไซด์บี (sennoside B) เซนโนไซด์ซี (sennoside C) และเซนโนไซด์ดี (sennoside D) เป็นต้น

9. แหล่งกำเนิด และกระจายพันธุ์

พืชชนิดนี้เป็นพืชท้องถิ่นของทวีปอเมริกาใต้ถึงอเมริกากลาง ปัจจุบันมีปลูกทั่วไปในภูมิภาคที่มีอากาศร้อนหรือร้อนชื้นทั่วโลก

10. พื้นที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ พื้นที่ราบลุ่มริมน้ำ ตามสวน ตามหัวไร่ปลายนา
- ภาค ทั่วทุกภาคของประเทศไทย
- จังหวัด เพชรบูรณ์ อัญญา ราชบุรี ลพบุรี สระบุรี

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา พันธุ์พื้นบ้านทั่วไป
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร ไม่ใช่ทำเป็นอาหาร

12. การขยายพันธุ์

โดยการเพาะเมล็ด เมื่อชุมเห็ดเทศฝักแก่จะมีสีดำ แกะด้านในจะมีเมล็ดคล้ายว่าน นำไปเพาะในกระบะ ประมาณ 1 – 2 สัปดาห์ ชุมเห็ดเทศจะขึ้นเป็นต้นอ่อนสูงประมาณ 10 – 20 เซนติเมตร แยกลงถุงเพาะชำ โดยผสมดินกับปุ๋ยคอกและมะพร้าวสับ แยกต้นกล้าลงถุง 1 – 2 ต้น/ถุง เอาไว้ในเรือนเพาะชำ รดน้ำให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- ฤดูกาลเพาะปลูก ชุมเห็ดเทศนิยมปลูกฤดูฝน ระหว่างเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม
- การเตรียมดิน โดยการขุดหลุมกว้างประมาณ 30 เซนติเมตร ยาว 30 เซนติเมตร ลึก 30 เซนติเมตร ควรใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักรองก้นหลุม
- วิธีการปลูก เมื่อชุมเห็ดเทศในถุงเพาะชำอายุ 3 – 6 เดือน รากและลำต้นแข็งแรงอาจลงแปลงปลูกได้ โดยปลูกในหลุมที่เตรียมไว้ แล้วกลบดินและพูนดินไม่ให้น้ำขัง ปักไม้ช่วยพยุงต้น แล้วผูกเชือกให้เรียบร้อย (ชุมเห็ดเทศควรปลูกไว้ที่โล่งแจ้งเพราะต้องการแดดมาก และมีน้ำชุ่มชื้นอยู่เสมอ)

14. การปฏิบัติดูแลรักษา

- การให้ปุ๋ย ใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยชีวภาพครั้งแรกตอนเตรียมดิน และเมื่อปลูกได้ 3 เดือน ควรพรวนดินและใส่ปุ๋ยอีกครั้ง
- การให้น้ำ ชุมเห็ดเทศจะต้องให้น้ำอย่างสม่ำเสมอ แต่ถ้าฝนตกควรงดบ้าง
- การกำจัดวัชพืช ควรกำจัดวัชพืชพร้อมกับการพรวนดิน ประมาณ 3 เดือน ต่อ 1 – 2 ครั้ง

- การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู ชุมเห็ดเทศระยะแรกจะมีแมลงกัดกินใบบ้าง ควรใช้สารเคมีจำพวกเซฟวิน S85 แต่ถ้าจะปลอดภัยควรใช้สารสะเดา หรือชีวภาพ

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว เก็บเกี่ยวได้ตลอดปี นิยมเก็บเกี่ยวใบชุมเห็ดเทศระยะเริ่มออกดอก
- วิธีการเก็บเกี่ยว เก็บเกี่ยวโดยการเก็บใบทั้งก้านและใช้ใบที่ไม่อ่อนและไม่แก่จนเกินไป
- การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อได้ใบชุมเห็ดเทศมาแล้ว เราจะนำมาล้างน้ำให้สะอาด แล้วนำไปตากแดด 2 – 3 วัน ชุมเห็ดเทศจะแห้ง และนำมารูดก้านออก และนำไปอบจนแห้งสนิท เพื่อส่งจำหน่ายต่อไป
- การบรรจุและการเก็บรักษา เมื่อได้ชุมเห็ดเทศแห้งแล้ว ทำการบรรจุถุง แล้วตัดใบที่เสียออก มัดถุงให้แน่น ไม่ให้โดนน้ำ เพราะจะทำให้เกิดเชื้อรา และควรเก็บไว้ในห้องอุณหภูมิปกติ

16. การจำหน่าย

ใบชุมเห็ดเทศแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 100-150 บาท

ใบชุมเห็ดเทศสด ราคา กิโลกรัมละ 10-25 บาท

ใบสดเห็ดเทศผง ราคา กิโลกรัมละ 150-200 บาท

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข